

Lastenkirjainstituutti

TÄTÄ EN LAPSELLENI LUE!
SENSUURITAPAUKSIA JA
PAHEKSUTTUJA LASTENKIRJOJA

Kirjanäyttely

TÄTÄ EN LAPSELLENI LUE!

SENSUURITAPAUKSIA JA PAHEKSUTTUJA LASTENKIRJOJA

Lastenkirjallisuudessa on koko sen historian ajan puntaroitu kysymystä siitä, tuleeko lastenkirjojen olla ensisijaisesti opettavaisia vai viihdyttäviä. Kansansatujen tarkoitus oli opettaa lapsille moraalia karmaisevien rangaistusten uhalla. "Oikeanlaisten" arvojen esittäminen on siis aina ollut ensiarvoisen tärkeää. Arvot, asenteet ja ideologiat ovat kuitenkin aina ja väistämättä sidoksissa aikaan ja kulttuuriin. Yhtenä aikana yleisesti hyväksytty totuus voi toisessa ajassa ja paikassa herättää suurta vastarintaa. Toisinaan lastenkirjailijat pyrkivät tieteen tahtoen kyseenalaistamaan vallitsevia arvoja ja tarjoamaan lapsilukijoille vaihtoehdoisen näkökulman. Usein tällaiset kirjat ovat päätyneet yleisen paheksunnan ja jopa sensuurin kohteiksi.

Lastenkirjainstituutin kokoamassa näyttelyssä esitellään tulenarkoja aiheita käsitteleviä ja pahennusta herättäneitä lastenkirjoja 1800-luvun lopulta tähän päivään. Näyttelyssä on mukana 56 kuvakirjaa ja lastenromaanien, jotka on jaoteltu aihealueen mukaan neljään ryhmään. Mukana on kirjoja, joita on kritisoitu julkisesti, sensuroitu tai jopa poltettu kirjarovioilla. Toisia kirjoja ei taas ole julkisuudessa huomioitu, vaikka niissä käsitellyt aiheet tai käsittelytapa olisivat voineet antaa siihen aihetta. Toisinaan kirjoja on kiitetty siitä, että ne ovat käsitelleet aihetta, josta moni ei ole uskaltanut kirjoittaa. Kirjanäyttelyn myötä katsoja pääsee pohtimaan, mitä lastenkirjoissa on sopivaa ja mitä sopimatonta esittää. Näyttelyluettelosta voi lukea lisätietoja kirjojen vastaanotosta ja mahdollisen paheksunnan syistä.

Lastenkirjallisuus on paradoksaalinen kirjallisuuden laji, sillä se on samaan aikaan tarkasti valvottua ja kuitenkin sivuutettua, samalla kertaa perinteisiin nojaavaa ja kumouksellista. Lastenkirjallisuuden kehittyessä omaksi kirjallisuuden haarakseen sen tuottajat alkoivat yhä enemmän tiedostaa, mitä lastenkirjallisuuden suurin ostajakunta eli aikuiset halusivat lastenkirjallisuuden olevan. Tämä johti etenkin 1900-luvulla sanattomaan sopimukseen lastenkirjallisuuden tabuista. Lastenkirjassa ei kuulunut olla viittauksia seksiin, ruumiintoimintoihin eikä väkivaltaan. ”Huono” kieli, puhekielisyys ja virheellinen kielioppi olivat nekin paheksuttavia. Aikuisia ei kannattanut kuvata negatiivisessa valossa eikä auktoriteettihahmoja kritisoida, tulenarkoja sosiaalisia kysymyksiä tuli välttää. Monia sensoreita motivoivat poliittiset tai uskonnolliset syyt. Konservatiiviset aikuiset ovat paheksuneet perinteisten perhearvojen puutetta, liberaalimmat taas ovat kiinnittäneet huomiota kirjojen rasistisuuteen tai seksistisyyteen.

Liioiteltu sensuuri on laaja ongelma lastenkirjallisuudessa. Sensuuri pyrkii pohjimmiltaan piilottamaan valtaväestön silmiltä jotain, mitä pidetään vahingollisena yhteiskunnalliselle järjestykselle. Historiasta löytyy monia kuuluisia sensuuritapauksia, ja usein sensuurin kohteiksi ovat joutuneet nimenomaan lasten suosimat teokset. Muun muassa natsi-Saksassa sensorit vastustivat lastenkirjoja, jotka eivät vastanneet heidän ideologiaansa. Nykypäivänä sensuuri kukoistaa esimerkiksi amerikkalaisissa kouluissa, joissa on runsaasti tahoja, jotka haluaisivat kieltää opettamasta evoluutiota. Sensorien sota evoluutiota vastaan johti siihen, että vielä 1990-luvun lopulla puolet koulun oppikirjoista ei käsitellyt evoluutiota riittävästi ja yksi kuudesta ei maininnut sitä lainkaan. Yhdysvaltain kirjastoliitto (the American Library Association) on vuodesta 1990 lähtien kerännyt tietoa Yhdysvalloissa pahennusta herättäneistä kirjoista, joiden saatavuutta on pyritty rajoittamaan tai kokonaan estämään. Valtaosa eniten sensuroiduista kirjoista on suunnattu lapsille ja nuorille.

Lapsille suunnatussa kirjallisuudessa on aina otettu huomioon tarve suojella viattomina pidettyjä lapsilukijoita sisällöltä, joka voi järkyttää heitä. Tällainen valikointi on ymmärrettävää, ja etenkin vanhemmalla on oikeus ja velvollisuuskin arvioida oman lapsensa kehitysvaihetta ja kykyä ottaa vastaan uutta tietoa. Usein sensuurissa ei kuitenkaan ole kyse sisällöstä, joka voisi vahingoittaa lapsen

kehitystä tai pelottaa tätä, vaan sisällöstä, joka muokkaa lapsen asenteita ja käsityksiä ”sopimattomaan” suuntaan. Ongelmallista on se, että jokainen sensuuria harjoittava aikuinen uskoo tietävänsä, mitä lasten ei pitäisi saada tietää. Sensuuri ei koske vain omaa lasta, vaan kaikkia lapsia.

Tietyt aiheet ovat yhdelle lapselle helpompia käsitellä kuin toiselle. Toisilla lapsilla voi olla suuri tarve käsitellä heitä kiinnostavia vaikeita aiheita kirjallisuuden avulla. Tietyistä teemoista on hyvä keskustella, vaikka ne eivät vastaisikaan vanhemman omaa arvomaailmaa. On helppoa kävellä kirjastoon ja ilmoittaa löytäneensä kirjan, jota ei missään nimessä pitäisi päästää lasten käsiin. Vaikeampaa on ottaa haastava kirja käteen, lukea sitä lapselle ja keskustella siitäkin aiheesta, jota on kiusallista selittää. Usein nämä aiheet ovat juuri niitä, jotka askarruttavat lapsia eniten.

Lastenkirjainstituutin kokoelmista valikoidun näyttelyn kirjat on ryhmitelty viiteen vitriiniin ja neljään aihealueeseen, jotka on nimetty seuraavasti:

I ”Kerro kummituksista, murhamiehistä ja sodasta!”

II Ihmeellinen ihmiskeho

III Aikuista elämää?

IV ja V Ideologioiden mahti ja politisoitunut lastenkirjallisuus

Näyttelyn laatimisesta on vastannut FM Minttu Tervaharju yhdessä Lastenkirjainstituutin kirjastonhoitaja Päivi Nordlingin ja toiminnanjohtaja Maria Ihosen kanssa. Näyttelyluettelon kirjoitti Minttu Tervaharju. Näyttely koottiin Vanhan kirjallisuuden päiville Sastamalaan 28.-29.6.2013, minkä jälkeen se on ollut esillä eri puolilla Suomea.

Tervetuloa arvioimaan, mitä itse et lukisi lapselle!

Minttu Tervaharju

VITRIINI I

”Kerro kummituksista, murhamiehistä ja sodasta!”

Lapsen suojeleminen pelottavilta aiheilta on yksi lastenkirjallisuuden peruslähtökohdista ja pääsyy monen aikuisen sensuurihaluille. Siitä huolimatta väkivalta, kuolema ja yliluonnolliset pelonaiheet ovat olleet läsnä lastenkirjallisuudessa koko sen historian ajan. Monet perinteisimmistä lapsille suunnatuista tarinamuodoista, kuten kansansadut ja kehtolaulut, sisältävät väkivaltaa, pelottavia tilanteita ja erilaisia lapsiin kohdistuvia uhkia. Ero nykypäivän pelottavaan fiktion on se, että vanhoissa saduissa lapsiin kohdistuva väkivalta tai kuolema esitetään jännityksen luomisen sijasta opetuksena lukijoille. Vaikka väkivaltaisten kansansatujen alkuperäinen tarkoitus olikin pelotella lapset kunnollisiksi, saduista alettiin karsia kaikkein pelottavimpia osuuksia jo 1800-luvun loppupuolella.

Jokainen lapsi pelkää väistämättä joskus jotain aihetta tai kuvaa. Lasta on mahdotonta suojella kaikelta, mikä häntä voi pelottaa. Ei voi myöskään kieltää, etteikö pelossa olisi jotain hykerryttävää. Astrid Lindgrenin rakastetussa *Marikki* -kirjassa pikkusisko Liisa pyytää Marikkia kertomaan hyytäviä tarinoita ”kummituksista, murhamiehistä ja sodasta!”. Monet lapset janoavat pelottavia tarinoita, mistä kertoo jo lasten jännitys- ja kauhukirjallisuuden suursuosio. Pelottavista aiheista lukiessaan lapset voivat käsitellä omia pelkojaan. Pelottavaksi tuomittu lastenkirja voi siten tarjota mahdollisuuden pelon kohtaamiseen, mieluiten turvallisen aikuisen seurassa.

1. BERGSTRÖM, Gunilla:

MIKKO MALLIKAS JA SISUKAS MUURAHAINEN

Kertonut ja kuvittanut Gunilla Bergström; suomentanut Sanna Uimonen.

Ruotsinkielinen alkuteos: *Alfons och soldatpappan* (2006). Tammi, 2006.

Mikko Mallikas ja hänen ystävänsä Hamdi ovat kiinnostuneita sodasta. Hamdin isä on kokenut oikean sodan, mutta veristen sotajuttujen sijasta hän kertoo

sotatantereella näkemästään muurahaisesta, joka sisukkaasti jatkoi pesänrakennustaan pommien lakattua räjähtelemästä. Muurahaisen sinnikkyys antoi isälle toivoa ja muistutti häntä ihmisten kyvystä jatkaa elämäänsä katastrofin jälkeen.

2. BOYNE, John:

POIKA RAIDALLISESSA PYJAMASSA

Suomentanut Laura Beck. Englanninkielinen alkuteos: *The Boy in the Striped Pyjamas* (2006). 2. painos. Bazar, 2009. (1. painos 2008)

Korkea-arvoisen natsiupseerin perhe muuttaa Berliinistä maaseudulle lähelle juutalaisten työleiriä. Yhdeksänvuotias Bruno ei tiedä mitään holokaustin kauhuista, ennen kuin tapaa piikkilanka-aidan rajalla raidalliseen pyjamaan pukeutuneen Shmuelin. Poikien ystävyys avaa Brunon silmät sodan kauhuille. Rankasta aiheesta huolimatta kirja on saanut runsaasti kiitosta, ja sitä on verrattu *Anne Frankin päiväkirjaan*. *Anne Frankin päiväkirja* (1947, suom. 1955 nimellä *Nuoren tytön päiväkirja*) on klassinen juutalaisvainojen kuvaus ja herättää edelleen voimakkaita tunteita. Helsingin Sanomat raportoi vuonna 2006 saksalaisten uusnatsien järjestämistä juhannusjuhlissa, joissa juhlijat intoutuivat polttamaan roviolla Anne Frankin päiväkirjoja. Nuorten kerrotaan huutaneen ”Liekkeihin mikä liekeille kuuluu!”, kuten huusi myös Hitlerin propagandaministeri Joseph Goebbels vuoden 1933 kirjarovioilla.

3. BUSCH, Wilhelm:

MAKS JA MORITS : KERTOMUS KAHDEN POJAN SEITSEMÄSTÄ KEPPOSESTA

Kertonut ja kuvittanut Wilhelm Busch; suomentanut Kalle Väänänen. Saksankielinen alkuteos: *Max und Moriz* (1865). 6. painos. Otava, 1952. (1. painos 1918)

Jörö-Jukan tapaan runomuotoon kirjoitettu kertomuskokoelma kertoo kahdesta pojasta, joille koulu ei maistu ja jotka vain virnistelevät neuvoille. He kiusaavat koko ajan niin eläimiä kuin ihmisiä. Poikien seitsemäs eli viimeinen kepponen päättyy näin ollen ainoalla mahdollisella tavalla: mylläri jauhaa pojat jyviksi, jotka

syöttää hanhille. Kylän väki iloitsee, koska pojat saavat ansionsa mukaan! Kirja oli aikoinaan *Jörö-Jukan* ohella suosituimpia lastenkirjoja.

4. DAHL, Roald:

KUKA PELKÄÄ NOITIA?

Kuvittanut Quentin Blake; suomentanut Sami Parkkinen. Englanninkielinen alkuteos: *The Witches* (1983). Art House, 1990.

Roald Dahl on yksi maailman suosituimmista lastenkirjailijoista, jos myyntilukuihin on uskomista. Siitä huolimatta Dahl ei koskaan ole ollut kriitikoiden suosiossa. Hänen teoksiaan on kritisoitu voimakkaasti, usein niiden makaaberin väkivaltaisuuden vuoksi. *Kuka pelkää noitia?* -kirjassa noidat yrittävät muuttaa kaikki Englannin lapset hiiriksi, jotta voivat helpommin liiskata lapset kuoliaaksi. Kirja on joutunut myös feminististen tahojen hampaisiin. Feministit ovat syyttäneet kirjaa naisvihamieliseksi ja onnistuneet saamaan sen poistetuksi monista englantilaisista kirjastoista. Yhdysvaltain kirjastoliitto mainitsee Dahlin yhtenä paheksutuimmista yksittäisistä kirjailijoista vuonna 2002.

5. HOFFMANN, Heinrich:

JÖRÖ-JUKKA, ELI, OPETTAVASIA JUTTUJA KUVINENSA.

Saksankielinen alkuteos *Der Struwwelpeter* (1845). 15. painos. WSOY, 1992. (Ensimmäinen ruotsinnos ilmestyi vuonna 1849, ensimmäinen suomennos vuonna 1869)

Runomuotoisia kertomuksia sisältävä "maailman ensimmäinen kuvakirja". *Jörö-Jukka* on klassisin esimerkki tarinasta, jossa liioitellun väkivallan keinoin pyritään takomaan lapsilukijoiden päähän opetuksia. Kuvakirja on ollut varsinainen bestseller sekä maailmalla että Suomessa ja siitä on tehty lukuisia erilaisia versioita.

Pekan peukalot leikataan irti rangaistukseksi niiden imemisestä.

Hoffman, Heinrich: Jörö-Jukka eli opettavia juttuja kuvinensa. WSOY, 1992.

6. HOTAKAINEN, Kari:

RITVA

Kuvittanut Priit Pärn. WSOY, 1997.

Ritva Kumpunen on jakomäkeläinen talonmiehen rouva, jonka tarinoita pihapiirin lapset rakastavat. Hotakainen kuvaa osuvasti ja humoristisesti päiväkotikäisten lasten sielunmaisemaa, rankkoja aiheita välttämättä. Esimerkiksi Keijo Ilmanen onnistuu melkein tappamaan isänsä, koska tämä ei koskaan osta hänelle munkkia.

7. HUOVI, Hannele:

MIINALAN VEIKON NYRKKEILYKOULU

Kuvittanut Jukka Lemmetty. Tammi, 2008.

Kirjassa käsitellään väkivallan kulttuuria nyrkkeilyharrastuksen kautta. Kirja herätti ilmestyessään kriittisen keskustelun ja sitä vaadittiin poistettavaksi useista kirjastoista.

8. KIVELÄ, Malin:

PIXONIN POJAT JA TV:N KOTOISA KAJO

Kuvittanut Linda Bondestam; suomentanut Maarit Halmesarka. Ruotsinkielinen alkuteos: *Bröderna Pixon & TV:s hemtrevliga sken*. Teos; Schildts & Söderströms, 2013.

Pixonin perheen pojat viettävät elämänsä TV:n ääressä, ja heidän fysiikkansa on kuin vanhoilla miehillä. TV:n hajottua pojat poistuvat asunnosta, tutustuvat naapureihin ja pitävät hauskaa ulkona. Yllättäen kertoja kuitenkin ilmoittaa, ettei poikien fysiikka kestänyt ylimääräistä räsitusta ja he kuolivat. Kuvituksessa poikien luurangot putoavat portaita alas, ja seuraavalla aukeamalla poikien äiti nyhkyttää heidän haudallaan. Kertoja peruu puheensa myöhemmin.

9. KLASSEN, Jon:

HALUAN HATTUNI TAKAISIN

Kertonut ja kuvittanut Jon Klassen; suomentanut Pirkko Harainen. Englanninkielinen alkuteos: *I Want My Hat Back* (2011). WSOY, 2013.

Vuoden 2013 uutuuskuvakirjassa karhu etsii kadonnutta hattuaan ja kyselee metsän eläimiltä, ovatko nämä nähneet sitä. Hattupäinen jänis valehtelee karhulle, joka tämän tajuttuaan palaa takaisin ja mitä ilmeisimmin tappaa jäniksen. Toisten eläinten kysyessä jäniksen perään karhu väittää, ettei tiedä asiasta mitään, ja tähän tarina päättyy. Ansa Aarnio kritisoi kuvakirjaa Helsingin Sanomien arviossaan 24.6.2013: ”Luonnossa eläimet tappavat toisiaan syödäkseen, mutta lastenkirjoihin eläimet on inhimillistetty *Nalle Puhista* alkaen. Siksi loppu on moraaliton: ensin karhu tappaa, sitten valehtelee.” Lastenkirjojen moraalin pohdinta on edelleen ajankohtaista!

10. KOLU, Siri:

ME ROSVOLAT

Kuvittanut Tuuli Juusela. Otava, 2010.

Siri Kolun *Me Rosvolat* on ollut viime vuosien suurimpia lastenkirjamenestyksiä Suomessa. Vuonna 2009 Kolu voitti romaanillaan kustannusosakeyhtiö Otavan järjestämän kirjoituskilpailun ja seuraavana vuonna Finlandia Junior-palkinnon. Tarina käynnistyy pelottavasti: rosvoperhe kidnappaa lapsipäähenkilön. Lastenkirjallisuudessa löytyy myös muita ihmisryöstötapauksia, esimerkiksi Thorbjørn Egnerin kirjasta *Kasper, Jesper ja Joonatan : Kolme iloista rosvoa*. Marjatta Kurenniemen *Onneli, Anneli ja orpokoti* -kirjassa orpokodin ilkeä

johtajatar ottaa väkisin huostaansa päähenkilö Annelin. Astrid Lindgrenin kirjassa *Marikki ja Kesäkummun Tuikku* mielisairas Lindqvist yrittää kahteen kertaan ryöstää mukaansa Marikin sisaren.

11. LINDGREN, Astrid:

VELJENI, LEIJONAMIELI

Kuvittanut Ilon Wikland; suomentanut Kaarina Helakisa. Ruotsinkielinen alkuteos: *Bröderna Lejonhjärta* (1973). 2. painos. WSOY, 1974. (1. painos 1974)

Viime vuosina kuolemaa käsittelevät kirjat ovat lisääntyneet lastenkirjallisuudessa, mutta vielä 1970-luvulla *Veljeni, Leijonamieli* otettiin vastaan epäluuloisesti. Kriitikot pelkäsivät kirjan voivan jopa yllyttää lapsia itsemurhaan. Kuolemateeman huipennuksena kirja päättyy kohtaukseen, jossa Korppu nostaa halvaantuneen veljensä selkäänsä ja hyppää tämän kanssa jyrkänteeltä. Isoveli Joonatan ei ainoastaan kaipaa kuolemaa, vaan ehdottaa veljelleen yhteistä itsemurhaa. Julkisesta kritiikistä huolimatta Lindgren kertoi saaneensa lapsilta ja lasten vanhemmilta valtavasti kiittäviä kirjeitä. Kirjan oli tarkoitus tuoda lohtua kuolemanpelkoa käsitteleville lapsille, ja niin se näytti myös tekevän. 2000-luvun kuvakirjoissa kuolemaa on käsitelty jo monin tavoin, kuten Kristiina Louhen kirjassa *Tyttö ja naakkapuu* (2005) ja Mari Mörön kirjassa *Surunappi* (2009). Itsemurha-teema on kuitenkin edelleen harvinainen ja paheksuttu, kuten *Myyrä puhemiehenä* -kirjan vastaanotto osoittaa.

12. OSTER; Grigory:

HUVIKSI JA HAITAKSI

Kuvittanut Alexander Reichstein; suomentanut Teemu Kaskinen. Venäjänkielinen alkuteos: *Vredye sovety* (1994/2010). WSOY, 2010.

Huviksi ja haitaksi sisältää runomuodossa kirjoitettuja käänteisiä neuvoja ja toimintaohjeita lapsille tutuista, aikuisen säätelemistä tilanteista. Ohjeet vaihtelevat pienestä kiusanteosta ja arkipäivän tottelemattomuudesta hengenvaarallisiin ja groteskin liioiteltuihin väkivallantekoihin. Lapsia kehoitetaan

muun muassa pistämään veitsi vatsaansa todistaakseen, että se todella on vaarallista.

13. RANHEIMSAETER, Jon:

LARS OG LONE ALENE HJEMME. Gyldendal, 1996.

Isä jättää Larsin ja Lonen yksin kotiin. Lapset tekevät kotiin jäätyään kaiken sen, mitä vanhemmat eniten pelkäävät: he leikkivät moottorisahalla (jolla Lonen käsi leikataan irti), polttavat sikareita, juovat bensiiniä, yrittävät keittää toisensa kattilassa ja räjäyttävät lopulta koko talon taivaan tuuliin. Kotiin palaava isä ei rankaise lapsiaan vaan vie nämä hampurilaiselle. Kirja nostatti valtavan keskustelun Ruotsissa, missä se ilmestyi seuraavana vuonna. Suomeksi kirjaa ei ole käännetty.

Lars og Lone alene hjemme, 1996.

VITRIINI II

Ihmeellinen ihmiskeho

Ihmiskeho ja sen toiminnot herättävät lapsissa loputonta uteliaisuutta ja monissa vanhemmissa akuuttia kiusaantuneisuutta. Useat vanhemmat odottavat hermostuneena keskustelua kukista ja mehiläisistä ja suunnittelevat, miten parhaiten selittäisivät asian. Ikävä kyllä monet lapset ehtivät jo leikkikentillä kuulla hyvin väritettyjä versioita totuudesta.

Seksuaalisuus on kenties yleisin tabu lastenkirjallisuudessa. Myös alastomuus herättää ristiriitaisia tunteita. Vaikka useat aikuiset protestoivat seksuaalisuuden kuvausta vastaan, avoimia seksikuvauksia esitetään nykyään nuortenkirjallisuuden lisäksi myös kuvakirjoissa. Harvinaisempia ovat kirjat, joissa käsitellään lapsen omaa seksuaali-identiteettiä. Aikuisten on vaikea myöntää, että lapset ovat seksuaalisia olentoja. Aikuisen paheksuva suhtautuminen lapsen seksuaalisuuteen voi kuitenkin saada lapsen tuntemaan itsensä likaiseksi tai epäonnistuneeksi. Tätä tematiikkaa käsitellään näyttelyn kirjassa *Juttu Juuliasta, jolla oli pojan varjo*.

Kasvava trendi lastenkirjallisuudessa on eritteistä kertova kuvakirjallisuus. Vaikka monet aikuiset suhtautuvat lasten pissa- ja kakkahuumoriin vähintäänkin kyllästyneesti, on aiheella selkeää tilausta. Lasten huumori perustuu kiellettyihin aiheisiin, koska lapsille on tyypillistä vitsailla asioita, jotka aiheuttavat heille erityistä stressiä. Siksi 3–5-vuotiaat pitävät ruumiintoimintoja erityisen huvittavina kun taas noin kymmenvuotiaat, jotka ovat kuulleet totuuden lisääntymisestä, suosivat räävittömiä sukupuolielimiin tai -elämään liittyviä vitsejä.

1. BOWER, Crai S:

PIERU: BONGARIN OPAS

Kuvittanut Travis Millard; suomentanut Juho Gröndahl. Englanninkielinen alkuteos: *Farts: a Spotter's Guide* (2008). 3. painos. Nemo, 2011. (1. painos 2009)

Kuvakirjassa kuvaillaan bongarin näkökulmasta erilaisia pieruja ja niiden päästelijöitä. Mukana myös havainnollistava äänirasia, josta voi nappia painamalla kuunnella näytteet jokaisesta pierutyypistä.

2. BRUEL, Christian:

JUTTU JUULIASTA, JOLLA OLI POJAN VARJO

Christian Bruel ja Anne Bozellec yhteistyönä Annie Gallandin kanssa; suomentanut Irma Suksi. Ranskankielinen alkuteos: *Historie de Julie qui avait une ombre de garçon* (1980). Nordan, 1981.

Kirjassa käsitellään lapsen sukupuoli-identiteettiä. Juulia ei tunne vastaavansa vanhempiensa odotuksia siitä, millainen tytön pitäisi olla. Eräänä päivänä hän huomaa, että hänellä on pojan varjo. Juulia haluaa piiloutua kaikilta, kunnes ystäväystyy pojan kanssa, joka ei myöskään ole sinut sukupuolensa ja sosiaalisten odotusten kanssa. Kirjassa viitataan myös lapsen itsetyydytykseen.

3. COLE, Babette:

KUN ÄITI MUNI

Kertonut ja kuvittanut Babette Cole, suomentanut Pauli Salmi. Englanninkielinen alkuteos: *Mommy Laid an Egg!* (1993). 2. painos. Kustannus-Mäkelä Oy, 1996.

(1. painos 1993)

Babette Colen kuvakirjat vastaavat lasten uteliaisuuteen kehittyvästä kehosta ja seksistä. *Kun äiti muni* -kirjassa vanhemmat yrittävät kertoa lapsilleen lisääntymisestä koottujen selitysten avulla. Lapset nauravat vanhempiensa yritykselle ja kuvailevat itse varsin graafisesti, miten lapsia oikeasti tehdään. Näyttelyssä on esillä aukeama, jossa esitellään humoristisia yhdyntäasentoja. Cole on käsitellyt samaa aihetta myös kuvakirjoissaan *Tukkaa hassuissa paikoissa* (*Hair in Funny Places*, 1999) sekä *Äiti ja elämän salaisuudet* (*Mummy Never Told Me*, 2003). Colen kuvakirjoja löytyy myös Yhdysvaltain kirjaliiton sensuroitujen kirjojen listalta.

4. HARRIS, Robie H:

NYT PUHUTAAN SEKSISTÄ: AIKUISEKSI KASVAMINEN, MUUTTUVA RUUMIIMME, SEKSI JA TERVEYS

Kuvittanut Michael Emberley; suomentanut Kimmo Pietinen. Englanninkielinen alkuteos: *Let's talk about sex* (1994). Kustannus-Mäkelä, 1995.

Erilaiset lapsille ja nuorille suunnatut seksioppaat kuuluvat perinteisesti paheksuttujen kirjojen listoille. Tässä oppaassa puhutaan seksistä monipuolisesti, unohtamatta sukupuolitauteja ja HIV:tä.

5. HOLZWARTH, Werner:

PIKKUMYYRÄ, JOKA TAHTOI TIETÄÄ, KUKA KEHTASI KAKKIA KIKKARAN SUORAAN HÄNEN PÄÄHÄNSÄ

Kuvittanut Wolf Erlbruch ; suomentanut Pirkko Talvio-Jaatinen. Saksankielinen alkuteos: *Vom kleinen Maulwurf, der wissen wollte, wer ihm auf den Kopf gemacht hat* (1989). Nemo, 2000.

Kirjassa suuri eläin kakkaa myyrän päähän tämän kurkistaessa kolostaan. Myyrä kiertää etsimässä syyllistä ja tutustuu eri eläinten kakkoihin. Eritteistä kertovat kuvakirjat ovat uudehko, suosittu trendi lastenkirjallisuudessa. Muita eritekirjoja ovat muun muassa Pittaun ja Gervaisin *Ronsulta pääsi paukku* ja *Seepralta lorahti pissa* sekä tässäkin näyttelyssä esillä olevat *Pieru: bongarin opas* ja *Pylypyyhin*. Yksi selitys alapäähuumorin suosioon on se, että lapset käsittelevät naurun keinoin sitä levottomuutta ja tukahdutettua paljastelunhalua joka herää, kun pikkulapsille tyypillinen kehollinen käyttäytyminen muuttuu kielletyksi.

6. LOUHI, Kristiina:

AINO JA PAKKASEN POIKA

Kirjoittanut ja kuvittanut Kristiina Louhi. Weilin + Göös, 1985.

7. LOUHI, Kristiina:

ANNIE AND THE NEW BABY

Kirjoittanut ja kuvittanut Kristiina Louhi; kääntänyt David Ross. Suomenkielinen alkuteos: *Aino ja Pakkasen Poika* (1985). Methuen Children's Books, 1987.

Suhde alastomuuteen ja sen esittämiseen vaihtelee kulttuureittain, mikä saattaa johtaa monenlaiseen sensuuriin. Klassinen esimerkki on Kristiina Louhen *Aino ja Pakkasen Poika* -kuvakirja, jossa kannessa ilkosillaan tanssivalle taaperolle puettiin englanninkielisessä painoksessa housut jalkaan. Kirjan sisäsivuilla poikavauva kuitenkin näytetään alastomana myös englanninkielisessä painoksessa. Myös Maurice Sendakin kuvakirjaa *In the Night Kitchen* (1970) on pyritty sensuroimaan lapsihahmon alastomuuden takia.

8. MICKWITZ, Camilla:

JASON: TARINA TAVALLISESTA PIENESTÄ POJASTA

Kertonut ja kuvittanut Camilla Mickwitz. 9. painos. Tammi, 2007 (1. painos 1975, Weilin + Göös)

Jasonin yksinhuoltajaäiti esiintyy lisätienestien toivossa maalauskurssin alastonmallina.

9. PILKEY, Dav:

SUPER-VAIPPAVAUVAN SEIKKAILUT

"Kapteeni Kalsarin luojien Erno Parran ja Huuko Hollinsin ensimmäinen oikea sarjiskirja". Suomentanut Jaana Kapari-Jatta. Englanninkielinen alkuteos *The Adventures of Super Diaper Baby* (2002). Tammi 2013.

Kapteeni Kalsari -sarjan tekijöiden tuoreimman kirjan takakannessa on humoristinen varoitus: "Kirja sisältää kakkahuumoria (kuten samojen tekijöiden aiemmatkin menestysteokset)". Paheksuttavasta aiheesta tehdään myyntikikka, jolla pyritään vetoamaan nuoreen yleisöön. Yhdysvaltain kirjastoliitto mainitsee *Kapteeni Kalsari* -sarjan vuoden 2012 paheksutuimpina kirjoina.

10. POURRET, Gérard:

PYLLYPYYHIN: KUINKA JÄTTILÄINEN GRANDGOUSIER OPPI TUNTEMAAN POIKANSA GARGANTUAN IHMEELLISET HENGENLAHJAT TÄMÄN KEKSITYYÄ PYLLYPYYHKIMEN

Kertonut Gérard Pourret ja François Rabelais; kuvittanut Pef; suomentanut Kirsti Luova. Alkuteos: *Le Torche cul* (2009). Pieni Karhu, 2011.

Katkelma ranskalaisen François Rabelais'n (1494–1553) teoksesta *Suuren Gargantuan hirmuinen elämä*. Rabelais tunnettiin kriittis-humoristisena kirjailijana ja satiirikkona, joka onnistui suuttamaan teoksillaan niin akateemikot kuin kirkonmiehetkin. Lapsille muokatussa kuvakirjassa hyödynnetään Rabelais'lle tyypillistä groteskia alapäähuumoria. Aamulehdessä haastateltiin huhtikuussa 2011 Rovaniemen kirjastotoimenjohtajaa lastenkirjallisuuden valintaperusteista. Rovaniemeläinen isoäiti oli ilmiantanut kirjastosta lainaamansa *Pyllypyyhkimen*, jota oli pitänyt liian roisina luettavana lapsenlapselleen.

”-- sen kynnet raapivat välilihaa vallan kammottavasti”, toteaa Gargantua.

11. RINGBOM, Antonia

ITSEPÄINEN RAKASTAJA

RIAC-kulttuurikeskuksen nuoret & Antonia Ringbom sekä Talla Séne; suomentanut Riitta Ketelimäki. Finlandssvenskt filmcentrum, 2002 (julkaistu Ulkomministeriön tuella).

Muun muassa HIV-aidsista kertova kuvakirja on osa ”Kuvavoima Senegalissa” -projektia. Senegalilaisen RIAC -keskuksen kuvaryhmässä on eniten teinityttöjä, joista moni on muuttanut kaupunkiin maalaiskylästä. Ryhmässä keskusteltiin

kaupungissa piilevistä vaaroista, ja aiheesta tehtiin kirjojen lisäksi teatteri-improvisaatiota, nukketeatteeria ja videofilmejä. *Itsepäinen rakastaja* kertoo kaupunkiin muuttavista kanasta ja vuohesta. Kaupungissa he törmäävät rakkaudennälkäiseen Sakaaliin, joka on vähällä tartuttaa vuoheen HIV:n.

Suomalaisessa lastenkirjallisuudessa aihetta kuvailee Mia Evilammen ja Rita Nygrenin kuvakirja *Lähde lentoon, Iiris: kertomus HIV:istä lapsille*, jonka Suomen aids-tukikeskus julkaisi vuonna 1999. Kirjassa päähenkilö Iiris kuulee, että ystävän eno on sairastunut. Mielikuvitusnalle keskustelee Iiriksen kanssa HIV:stä ja kumoaa monia yleisiä ennakkoluuloja lapsiläheisellä tavalla.

12. VENTO, Sari:

PEIKONHÄNTÄ

Kuvittanut Mika Launis. WSOY, 2007.

Tarinassa ylimielinen prinsessa haluaa leikkiä peikon hännällä. Peikko kokee hännän koskettamisen hämmentävänä ja nöyryyttävänä, mutta ei uskalla sanoa prinsessalle ei. Ystäviensä rohkaisemana peikko alkaa harjoitella ei-sanaa. Pohjimmiltaan kirja käsittelee seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jopa lapsen hyväksikäyttöä. Ruumiillisen itsemääräämisoikeuden tematiikkaa käsitellään myös Gisela Braunin kirjassa *Suuri ei ja pieni ei*.

13. ÖSTERLUND, Vuokko:

IHMINEN JA IHMISIÄ

Kuvittanut Anna Tauriala. Gummerus, 1974.

Opetushallitus veti pois kouluista Vuokko Österlundin vuonna 1974 julkaistun kirjan *Ihminen ja ihmisiä*. Kirjassa näytettyä seksikuvaa pidettiin liian suorasukaisena lapsilukijoille.

VITRIINI III

Aikuista elämää?

Lapsen näkökulmasta aikuisten maailma voi vaikuttaa erittäin hämmentävältä paikalta. Aikuisuuteen liittyy monia asioita, jotka ovat lapsilta visusti kiellettyjä. Aikuiset voivat juoda alkoholia, polttaa tupakkaa, kiroilla tai olla kiukkuisia täysin käsittämättömistä syistä. Lapset tietävät, etteivät he itse saisi käyttäytyä sillä tavalla aikuisen nähden. Lasten voi myös olla vaikea ymmärtää, miksi aikuiset juovat, polttavat tupakkaa tai käyttäytyvät omituisella tavalla, miksi he riitelevät keskenään tai purkavat kiukkuaan lapsiin. Erilaiset lasten ja aikuisten väliset ristiriidat kuuluvat lasten arkipäivään.

Lastenkirjallisuuden sensuuri on viime vuosina puhuttanut Ruotsissa. Helsingin Sanomat kutsui keskustelua jopa sensuuritaisteluksi vuonna 2010. Tuolloin kirjailijat alkoivat syyttää kustantamoja sensuurista, joka kohdistui etenkin oluen juomiseen, tupakointiin ja kiroiluun lastenkirjallisuudessa. Svenska Dagbladetin lukijakyselyyn vastanneista 72 prosenttia hyväksyi aikuisuuteen liittyvien asioiden käsittelyn lastenkirjallisuudessa. Vastustajien mukaan lapsi ei tunne oloaan turvalliseksi lukiessaan tällaisista asioista. Monet rakastetut lastenkirjallisuuden klassikot käsittelevät kuitenkin näitä aiheita. Esimerkiksi Mikko Mallikkaan isä tupruttelee piippuaan lähes joka sivulla, piippu suussa viihtyy myös rakastettu Muumipappa. Monissa Astrid Lindgrenin kirjoissa juodaan alkoholia ja puhutaan myös alkoholismista (erityisesti *Marikissa*).

1. COLE, Babette:

AVIOEROTUS

Kertonut ja kuvittanut Babette Cole; suomennanut Sinikka Sajama. Englanninkielinen alkuteos: *Two of Everything* (1997). Kustannus-Mäkelä, 1998.

Perheen lapset ovat lopen kyllästyneitä kuuntelemaan vanhempiansa riitelyä. Vaikuttaa siltä, etteivät vanhemmat kerta kaikkiaan sovi yhteen. Lapset päättävät

järjestää vanhemmilleen avioeron, jota juhlistetaankin häiden kaltaisin juhlamenoin. Koko perhe on onnellisempi, kun vanhemmat asuvat erillään.

2. JANSSON, Tove:

MUUMIT RIVIERALLA – Teoksessa: MUUMIPEIKKO 2

Kertonut ja kuvittanut Tove Jansson; suomentanut Juhani Tolvanen ja Anita Salmivuori. Ruotsinkielinen alkuteos: *Mumintrollet 2*. WSOY, 1990.

3. JANSSON, Lars:

MUUMIT TORRELORCALLA – Teoksessa: MUUMI 7

Kertonut ja kuvittanut Lars Jansson; suomentanut Ritva Adenius. Kustantaja: Turun Sanomat, 1982.

Vuonna 1955 julkaistussa *Muumiperhe Rivieralla* -tarinassa muumit matkustavat kalliiseen lomaparatiisiin. Niiskuneiti ansaitsee rahaa pelaamalla uhkapelejä kasinolla ja liehittelee uusissa bikineissään vierasta nuortamiestä. Muumipappa juo tapaamansa taiteilijan kanssa viskiä pikkutunneille asti ja herää jyskyttävään päänsärkyyn. Lars Janssonin vuonna 1967 kirjoittamassa *Muumit Torrelorcalla* -tarinassa mennään vielä pidemmälle: muumit yrittävät hankkia flamencobaarista marihuanaa ja päätyvät kokeilemaan LBJ-pillereitä.

Tove Jansson on rikkonut tuotannossaan monia lastenkirjallisuuden tabuja ja ollut siitä huolimatta sekä lasten että aikuisten suosikki. Lapsille tutut japanilaiset Muumi-piirretyt ovat huomattavasti alkuperäisiä tarinoita kesympiä.

4. JANOCH:

HYVÄÄ PÄIVÄÄ, PIKKU POSSU: KERTOMUS SIITÄ, KUINKA PIKKU TIKERI ERÄÄNÄ PÄIVÄNÄ EI PALANNUTKAAN KOTIIN

Kertonut ja kuvittanut Janoch [=Horst Eckert], suomentanut Riitta Mäyrälä. Saksankielinen alkuteos: *Guten Tag, kleines Schweinchen* (1987). WSOY, 1987.

Tarinassa kuvataan pikku karhun ja pikku tiikerin parisuhdekriisiä. Tiikeri kohtaa metsässä possun, jonka kanssa ilkamoi ja painii ”koko ihanan päivän”. Eräänä

päivänä tiikeri ei palaakaan kotiin, vaan jää possun asunnolle leikkimään tyynysotaa ja peuhaamaan vuoteessa. Kun tiikeri viimein palaa kotiin, karhu on hävinnyt. Tiikeri katu tekojaan ja asettuu maahan odottamaan kuolemaa. Lopussa pari löytää toisensa jälleen.

5. KIVELÄ, Malin:

MAINIO HERRA ILOINEN

Kuvittanut Linda Bondestam; suomentanut Henriikka Tavi. Ruotsinkielinen alkuteos: *Den förträfflige herr Glad* (2004). Teos; Söderström, 2010.

Helsingin Sanomat mainitsi tämän kirjan kohtauksen, jossa etelämaalaisen näköinen mies pitelee kädessään tupakkaa kahvilassaan. Toimittaja ei kuitenkaan ihmetellyt kohtausta, jossa samainen mies vetäytyy takahuoneeseen, josta alkaa kuulua outoa kurlutusta ja kilinää. Pian makea tuoksu täyttää kahvilan ja koko kaupungin, ja hymyilevät ihmiset ohittavat seinälle ilmestyneen vihreälehtisen kasvin. Kohtaus herättää vahvan miellelyhtymän kannabiksen käytöstä.

Kannabis-aihe on lastenkirjallisuudessa erittäin harvinainen. Toinen kannabisviittaus löytyy tässäkin näyttelyssä esillä olevassa kirjassa *Iskän salaisuus*, jossa Heikki Harmaa -niminen hippi polttaa vesipiipussa ”kummallisia yrttejä”; tarinan edetessä viittaus vahvistuu. Lisäksi internetissä on julkaistu Ricardo Cortésin kirjoittama, kannabiksesta kertova kuvakirja *Se on vain kasvi (It's just a plant)*.

6. MANSBACH, Adam:

NYT VITTU NUKKUMAAN

Kuvittanut Ricardo Cortés; suomentanut Kaj Lipponen. Englanninkielinen alkuteos: *Go the Fuck to Sleep* (2011). 2. painos. Into, 2012. (1. painos 2012)

Kirjassa kuvaillaan kehtolaulun muodossa tilannetta, jossa vanhempi ei kerta kaikkiaan saa lasta nukkumaan. Suloisten unimielikuvien lomaan tipahtelee ärräpäitä, kun yrityksistä huolimatta lapsi valittaa vuoroin vessahätää, vuoroin janoa ja muita nukkumista häiritseviä seikkoja. Kuvakirja on suunnattu lasten sijasta turhautuneille vanhemmille, mutta vastaavaa löytyy myös suomalaisesta kehtolauluperinteestä.

7. MILER, Zdenek:

MYYRÄ PUHEMIEHENÄ

Kirjoittanut Hana Dorskocilová; kuvittanut Zdenek Miler; suomentanut Kirsti Siraste. Tšekinkielinen alkuteos: *Krtek a Maminka* (2002). Tammi, 2002.

Syksyllä 2011 Iltalehti uutisoi Myyrä-kuvakirjan sisällöstä jättiotsikolla ”Lastenkirjassa uhataan itsemurhalla”. Kirjan ”ilmiantoi” pienen pojan äiti, joka järkyttyi lukiessaan, kuinka rakkaudessa pettynyt poikapupu uhoaa tekevänsä myrkkysienillä itsemurhan rakkauden takia. Poika oli ollut erityisen kiinnostunut tästä kohtauksesta, äiti puolestaan oli vältellyt siihen liittyviä kysymyksiä. Kirjassa on myös rohkea synnytyskohtaus.

Kirjan kustantamo kertoi Iltalehdelle saaneensa yhteydenottoja kirjasta, mutta toivoi vanhempien ottavan itse vastuuta kirjojen lukemisesta. Sadut voivat parhaimmillaan toimia johdatuksena johonkin aiheeseen, mistä vanhemmat eivät keksi sopivaa tapaa puhua.

Myyrä avustaa jänisten synnytyksessä.

8. SANDBERG, Inger ja Lasse:

PEUKUN ÄITI LOPETTAA TUPAKOINNIN

Kertonut ja kuvittanut Inger ja Lasse Sandberg; suomentanut Ulla Ropponen. Ruotsinkielinen alkuteos: *Tummens mamma slutar röka* (1980). Weilin + Göös, 1981.

Peukku kyllästyy äidin inhottavanhajukseen tupakkaan, ja yrittää houkutella äidin lopettamaan. Äiti vaihtaa tupakan makeisiin ja lihoo valtavasti, kunnes Peukku ja äiti aloittavat yhteisen lenkkiharrastuksen. Tupakkarahoilla matkustetaan upealle lomamatkalle.

9. STRÖMMAN, Kasper

SOHVAPERUNA

Kertonut Nora Strömman, kuvittanut Kasper Strömman. WSOY, 2005.

Työn väsyttämä isä tiuskii lapselleen, joka yrittää kaikin tavoin herättää isän huomion. Kuvitukset korostavat lapsen ja aikuisen eroa: suuri, virallisesti pukeutunut isä muistuttaa erehdyttävästi Urho Kekkosta, kun taas lapsi on kuvattu pienenä gorillana. Lopulta lapsi loukkaa itsensä leikkiessään toisessa huoneessa ja syyllisyudentuntoinen isä lupaa siitä lähtien vastata kaikkeen ”kyllä”.

10. THÓRARINN Leifsson:

ISKÄN SALAISUUS: KIRJA LAPSILLE, JOILLA ON ONGELMAVANHEMMAT

Suomentanut Päivi Kumpulainen. Islanninkielinen alkuteos: *Leyndarmálió hans pabba* (2007). Bokförlaget Idun, 2010.

Iskän salaisuus on groteski kertomus erään hullunkurisen isän salaisesta taipumuksesta syödä ihmisiä. Lapset joutuvat häpeilemään ja salailemaan isän riippuvuutta, johon tämä itse suhtautuu vähättelevästi. Isä syö muun muassa lasten opettajan, mutta kun hän yrittää työntää näiden parhaan ystävän leivinuuniin paistumaan, lapset kyllästyvät ja ilmiantavat isän poliisille. Kuolemaantuomittu isä pääsee pakenemaan ennen teloitusta, ja perhe vie isän kannibaalien vieroitushoitoon.

VITRIINIT IV JA V

Ideologioiden mahti ja politisoitunut lastenkirjallisuus

Ideologia voidaan määritellä joukoksi kulttuurinsisäisiä, usein itsestään selvinä pidettyjä käsityksiä. Jokainen kirjailija ottaa vaikutteita oman aikansa henkisestä ilmapiiristä ja tuo ne tiedostamattaan tai tarkoituksella ilmi teksteissään. Opettavaisuus on erityisen leimallista lastenkirjallisuudessa, ja lastenkirjailijat ovat aina kiinnittäneet huomiota niihin arvoihin ja asenteisiin, joita heidän kirjoissaan ”opetetaan”. Kirjailija ei kuitenkaan pysty peittämään tai naamioimaan syvälle juurtuneita, tiedostamattomia käsityksiään.

Jaetut, yhteiskunnalliset arvot ovat aina sidottuja aikaan, ja myöhempi aika paljastaa niihin liittyvät ongelmat. Tällöin aiheet usein tulevat myös osaksi poliittista keskustelua. 1970-luvulla heräsi laaja tietoisuus vähemmistöjen esittämisestä ja tasa-arvon puutteesta länsimaisessa kirjallisuudessa, ja tämä puute pantiin merkille myös lastenkirjallisuudessa. Juuri tasa-arvokysymykset ovat useimmiten niitä asioita, jotka johtavat aiheen politisoitumiseen ja äärimmäisillään kirjojen sensuuriin. Perinteisesti tällaisia aiheita ovat olleet sukupuolten välinen tasa-arvo ja etenkin viimeisten vuosikymmenien aikana seksuaalinen tasa-arvo. Myös uskonnollisten näkemysten esittäminen on yleisesti motivoinut lastenkirjallisuuden sensoreita (Vitriini V). Historiallisesti eniten sensuuritapauksia ovat herättäneet rasismikysymykset, etnisten vähemmistöjen asema sekä yhteiskuntaluokkien tasa-arvo (Vitriini IV).

VITRIINI IV

1. BANNERMAN, Helen:

MUSTA PIKKU SAMBO

Kokoelmassa *Satumaailma: Peukaloputti*. Otava, 1963

1899 julkaistu *The Story of Little Black Sambo* oli lasten suursuosikki useiden vuosikymmenien ajan. Tarinassa vihaiset tiikerit ryöstävät yksitellen Sambon hienot vaatteet, mutta poika saa ne nokkeluutensa avulla takaisin. 1930-luvulla kirja alkoi herättää kritiikkiä Yhdysvalloissa, ja se hävisi hiljalleen lapsille suositeltujen kirjojen listoilta. 1970-luvun alussa kirja herätti suuren julkisen rasismikeskustelun. Kriitikoiden mukaan kirja opetti lapsille rasistisia asenteita: sen mustat päähenkilöt oli kuvattu karikatyyrimäisesti ja stereotyyppisesti ja heille valitut nimet olivat halventavia.

Kirjaa on aikojen kuluessa julkaistu eri versioina, joissa sitä on muokattu poliittisesti korrektimpaan muotoon. Bannermanin alkuperäisissä kuvituksissa Sambo kuvataan karikatyyrisenä intialaisena. Yhdysvalloissa tarina julkaistiin Frank Dobiasin kuvittamana vuonna 1927. Näissä kuvituksissa Sambo on afrikkalainen, ja niitä on usein luultu alkuperäisiksi kuvituksiksi. Myös suomalainen bestseller, Aale Tynnin toimittama *Satuaapinen* (WSOY, 1955), muistetaan nyttemmin varsin epäkorrektista runostaan, jossa tummaihoisen tyttö yrittää pestä mustaa väriä kasvoiltaan.

2. BROWNE, Anthony:

ÄÄNIÄ PUISTOSSA

Kertonut ja kuvittanut Anthony Browne; suomentanut Sirke Happonen. Englanninkielinen alkuteos: *Voices in the Park* (1998). Lasten keskus, 2004.

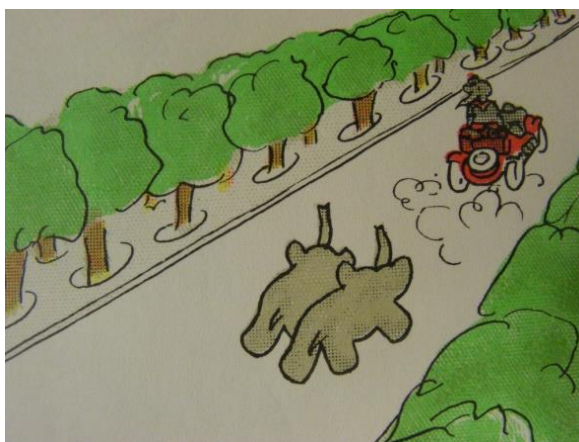
Tarinassa kuvataan neljän eri kertojan näkökulmasta retkeä puistoon. Ääneen pääsee hienostorouva, hänen poikansa, työtön mies ja hänen tyttärensä. Hienostorouva ei halua poikansa leikkivän alempaan luokkaan kuuluvan tytön kanssa. Alakuloinen isä on menettänyt toivonsa työnsaannin suhteen.

3. BRUNHOFF, Jean de:

NORSUNPOIKANEN BABAR

Suomentajaa ei mainittu. Ranskankielinen alkuteos: *Histoire de Babar, le petit éléphant* (1939). WSOY, 1970. Ensimmäinen Babarista kertova tarina *L'Histoire du Babar* julkaistiin 1931.

Babar-norsu on yksi länsimaisen lastenkirjallisuuden rakastetuimmista ja ikonisimmista hahmoista. Kirjaa on kuitenkin alettu kritisoida sen imperialistisen pohjavireen vuoksi. Tarinan on sanottu muistuttavan alkuperäiskansojen suhdetta valloittajiin, jotka kirja kuvaa ylempiarvoisina. Villi Babar sosiaalistetaan ihmisten maailmaan, jossa hän saa rahan ja vaatteiden lisäksi kyvyn ja oikeutuksen hallita alkukantaisia, alastomia lajitovereitaan.

Babarin alkukantaiset sukulaiset eivät päässeet auton kyytiin.

4. DAHL, Roald:

JALI JA SUKLAATEHDAS

Kuvittanut Faith Jaques; suomentanut Aila Nissinen. Englanninkielinen alkuteos: *Charlie and the Chocolate Factory* (1964). Otava, 1971.

Roald Dahl joutui 1960-luvulla laajojen rasismisyytösten kohteeksi *Jali ja suklaatehdas* -kirjan yhteydessä. Kirjan nähtiin muistuttavan liian räikeästi brittiläisestä siirtomaaherruudesta. Dahl suostui lopulta muokkaamaan alkuperäistä käsikirjoitustaan, jossa Umppa-Lumppa-heimolaiset olivat afrikkalaisia pygmejä, jotka saivat palkkansa kaakaopapuina. Kirjan tuoreimpaan suomennokseen *Sulo ja suklaatehdas* (Otava 1998) otettiin mukaan pari aiemmasta suomennoksesta karsittua sivua, joissa kuvaillaan tummaihoista Umppa-Lumppien heimoa.

5. HERGÉ:

TINTTI AFRIKASSA

(Tintin seikkailut osa 2). Suomentaneet Heikki ja Soile Kaukoranta. Ranskankielinen alkuteos: *Tintin au Congo* (1931). Otava, 2006. (1. painos 1978)

Suosittu sarjakuvasankari Tintti herätti laajaa keskustelua Ruotsissa vuonna 2012. Tintti-sarjakuvia aiottiin poistaa Tukholman Kulttuuritalon lasten- ja nuortenkirjaston valikoimista, koska niiden nähtiin vahvistavan kolonialistista ajattelutapaa ja rasistisia ennakkoluuloja. Sensuurin vastustajat nousivat välittömästi vastarintaan sosiaalisessa mediassa, ja kirjasto perui päätöksensä.

Tintti Afrikassa -kirjassa belgialainen Tintti käy Kongossa opettamassa paikallisille heidän "isänmaastaan", siirtomaavallan aikaisesta valloittajamaasta Belgiasta. Sarjakuva on herättänyt huomiota myös kotimaassaan Belgiassa, missä kongolaissyntyinen aktivisti vaati *Tintti Afrikassa* -kirjan kieltämistä. Ruotsissa Tintti-kirjoihin on jo aiemmin lisätty tiedote, joka muistuttaa kirjojen edustavan menneen ajan arvomaailmaa.

Hergé teki toisen maailmansodan jälkeen Kongo-seikkailusta lyhyemmän version, josta oli siistitty pahinta rasismia. Myös muita varhaisia Tintti-sarjakuvia on

muokattu tästä näkökulmasta. Alun perin 1930 julkaistu ensimmäinen Tintti-seikkailu *Tintin au pays des Soviets* julkaistiin suomeksikin anteeksipyytelevien jälkisanojen kanssa vuonna 1986 nimellä *Tintti Neuvostojen maassa*.

6. HÄRMÄLÄ, Anna

SINÄ ET KUULU TÄNNE, BEIRON

Suomentanut Mirjam Ilvas. Ilmestynyt samanaikaisesti ruotsiksi nimellä: *Du hör inte hit, Beiron*. Schildts, 2011.

Sekarotuinen Beiron yrittää osallistua koiranäyttelyyn. Hän ei osaa itse määritellä rotuaan, vaan yrittää muistuttaa muita näyttelykoiria. Hienot koirat eivät kuitenkaan huoli häntä joukkoonsa. Beiron palaa nöyränä takaisin omiensa luo, omaan luokkaansa.

7. LINDGREN, Astrid:

PEPPI PITKÄTOSSU ETELÄMERELLÄ

Kuvittanut Ingrid Vang-Nyman; suomentanut Laila Järvinen. Ruotsinkielinen alkuteos: *Pippi Långstrump i Söderhavet* (1948). 9. painos. WSOY, 1971.

Peppi Pitkätossu -kirjoja pidetään Lindgrenin anarkistisimpina ja yhteiskuntakriittisimpinä teoksina. Alun perin Pepissä närkästyttivät vapaan kasvatuksen aiheuttama kurittomuus ja auktoriteettien vastustaminen. Feministit ovat nähneet Pepin hahmon edustavan naisten emansipaatiota, toisaalta kirjassa esiintyviä sukupuolirooleja on myöhemmin kritisoitu. Kirjoja on syytetty myös kapitalismista.

Rasismikysymys on noussut esiin sarjan viimeisen osan yhteydessä. *Peppi Pitkätossu Etelämerellä* -kirjassa Peppi matkustaa isänsä hallinnoimalle alkuasukkaiden saarelle. Alun perin saaren asukkaista käytettiin sanaa "neekeri", joka on myöhemmissä painoksissa korjattu poliittisesti korrektimpaan muotoon (Suomessa "alkuasukas"). Kristiina Rikmanin vuoden 2007 suomennoksessa Pepin isä muuttui "neekerikuninkaasta" "hottentottien kuninkaaksi".

8. LOE, Erlend:

KURTILLA KEITTÄÄ

Kuvittanut Kim Hiorthøy; suomentanut Tuula Tuuva. Norjankielinen alkuteos: *Kurt koker hodet* (2003). WSOY, 2005.

Trukkikuski Kurt löytää työpaikaltaan satamasta kontin, joka on täynnä laittomia pakolaisia. Kulttuurien kohtaamista kuvataan humoristisesti ja suvaitsevaisesti, mutta esiin nousee kuitenkin myös muukalaisviha ja erilaisuuden pelko. Lisäksi kirjassa vitsaillaan ronskisti valtion maahanmuuttopolitiikasta. Pakolaisista oleskeluluvan saa vain mukana ollut ilmapallo, koska sen pitäminen ei maksa valtiolle mitään.

9. TRAVERS, P. L:

MAIJA POPPANEN

Kuvittanut Mary Shepard, suomentanut Marikki Makkonen. Englanninkielinen alkuteos *Mary Poppins* (1934). 8. painos. WSOY, 1982. (1. painos 1936)

Rasismisyytösten kohteeksi joutunut P. L. Travers muokkasi jo 1960-luvulla painostuksen alaisena *Maija Poppänen* -romaaniaan (*Mary Poppins*, 1934). Erityisen huomion kohteeksi joutui luku, jossa Maija kierrättää lapsia maagisella maailmanympärysmatkalla. Etelässä heitä odottaa valkoihaisia lapsia ihmettelevä ”neekerirouva”, joka kehottaa laittamaan hieman kenkävoidetta lasten iholle. Kohtaus on sellaisenaan mukana ensimmäisessä, vuoden 1936 suomennoksessa. Rasismisyytösten lisääntyessä 1980-luvulla Travers kirjoitti kohtauksen kokonaan uudelleen. ”Neekerirouvan” korvasi viidakossa elävä hyasinttiara. Myös muissa ilmansuunnissa kohdatut etniset ryhmät (eskimot, kiinalaiset ja intiaanit) korvattiin eläimillä. Uusi kohtaus ilmestyi suomeksi vasta vuonna 2010 Jaana Kapari-Jatan uudessa suomennoksessa.

10. TWAIN, Mark:

HUCKLEBERRY FINNIN SEIKKAILUT

Suomentanut Yrjö Kivimies. Englanninkielinen alkuteos: *The Adventures of Huckleberry Finn* (1884). 6. painos. WSOY 1956. (1. painos 1904)

Mark Twainin klassikkokirja on ollut pitkään Yhdysvalloissa rasisminvastaisen sensuurin suosikkikohde. Yhdysvaltain kirjastoliiton paheksutuimpien kirjojen listalla *Huckleberry Finnin seikkailut* oli sijalla 5 (vuosina 1990–2000). Romaanista on nyttemmin toimitettu kielellisesti uudistettu laitos, jossa yli 200 kertaa esiintyvä *nigger* on korvattu sanalla *slave* ja sana *injun* on muutettu muotoon *Indian*. Sensuuria on puolustettu sillä, että rakastettu klassikko voidaan näin huoletta ottaa jälleen osaksi koulujen lukemistoa. Mark Twainin ihailijat taas ovat närkästyneet tekstin muokkaamisesta. Sensuurin vastustajat pitävät kiinni siitä, että romaani on ajankuvaus ja sen avulla voidaan myös kertoa orjakaupasta ja menneen maailman rasismista.

VITRIINI V

1. APPELGREN, Tove:

VESTA-LINNEA JA SAMETTIKUONO

Kuvittanut Salla Savolainen; suomentanut Tittamari Marttinen. Ruotsinkielinen alkuteos: *Vesta-Linnéa och gosnosen* (2005). Tammi, 2005.

Helsingin Sanomat raportoi vuonna 2012 Vesta-Linnea -kirjaan liittyvästä sensuuritapauksesta. Pakistanissa julkaistussa käännöksessä Vesta-Linnean äidille piirrettiin uudet vaatteet. Vartalonmyötäisten vaatteiden pelättiin ärsyttävän uskonnollisia piirejä. Kuvittaja Salla Savolainen muokkasi itse kuvituksen käännökseen sopivaksi.

Vesta-Linnean tapaus ei ole ainoa laatuaan. Esimerkiksi arabiankielisissä Aku Ankoissa bikiniasuissa naisia on puettu mustiin, peittäviin housuasuihin. *Nalle Puh* -animaatio taas joutui pannaan Turkissa. Paikallisen televisiokanavan oli tarkoitus esittää sarjaa peräti neljän vuoden ajan, mutta ongelmaksi muodostui Puhin ystävä Nasu. Islaminuskon mukaan siat ovat epäpuhtaita eläimiä, joiden syöminenkin on kiellettyä. Yhtiön huhutaan yrittäneen ensin sensuroida sarjasta niitä kohtia, joissa Nasu esiintyy. Hahmon keskeisyyden takia tämä oli mahdotonta, joten koko sarja päätettiin hyllyttää.

2. HOTAKAINEN, Kari:

SATUKIRJA

Kuvittanut Priit Pärn. WSOY, 2004.

Satukirjassa Hotakainen noudattaa anteeksipyytelemätöntä tyyliään. Viimeisessä tarinassa *Aavan meren tuolla puolen* kuvataan kuolemanjälkeistä elämää. Jumala ja Saatana istuvat saunan lauteilla juttelemassa leppoisaan sävyyn uskonasioista.

3. KROHN, Leena

VIHREÄ VALLANKUMOUS

Kertonut Leena Krohn; kuvittanut Inari Krohn. 2. painos. Tammi, 1985. (1. painos 1970)

Leena ja Irina Krohnin esikoiskirjaa *Vihreä vallankumous* voidaan pitää eräänlaisena ympäristöaatteen manifestina. Tarinassa kaupungin lapset nousevat puolustamaan rakennusuhan alla olevaa puistoa, ja saavatkin pelastettua puiston kaupunkilaisten käyttöön. Ympäristönsuojelusta ja erityisesti ilmastonmuutoksen ehkäisystä on sittemmin tullut yksi suurimmista poliittisista kysymyksistä etenkin länsimaissa. Viime vuosina lasten- ja nuortenkirjallisuus on reagoinut voimakkaasti uusiin ympäristökysymyksiin eläinoikeusaktivismista (esim. Tapani Baggen *Suden hetki* 1999) ilmastonmuutokseen (esim. Rosa Liksom *Jepata Nasta pohjoisnavalla* 2008).

4. LAAJARINNE, Jukka:

ONNENPOSSU

Kuvittanut Panu Puukari. WSOY, 2003. (Werneris-sarja).

Myös *Onnenpossu* -kirjassa nousee esille ekologinen ajattelu, tässä tapauksessa kasvissyönnöksi. Päähenkilö Jaakko saa lemmikikseen porsaan, joka kirjan lopussa viedään teurastamolle. Jaakko päättää, ettei koskaan enää syö eläimen lihaa. Vankkumaton lihansyöjävanhempi saattaa pitää teosta propagandana. Toinen samankaltainen klassikkotarina on E. B. Whiten *Lotta ystäväni* (*Charlotte's Web*, 1952), jossa Wilbur-porsasta yritetään suojella joulukinkun kohtalolta.

5. LINDENBAUM, Pija:

KENTA JA BARBIET

Kertonut ja kuvittanut Pija Lindenbaum; suomentanut Päivö Taubert. Ruotsinkielinen alkuteos: *Kenta och barbisarna*. WSOY, 2008.

Sukupuolten välistä ja seksuaalista tasa-arvoa korostava kuvakirjallisuus on lisääntynyt viime vuosina merkittävästi. Etenkin ruotsalaiset ovat

kunnostautuneet tällä saralla. Kirjassa Kenta kiinnostuu päiväkodissa tyttöjen nukke- ja pukuleikeistä, ja lopulta muutkin pojat osallistuvat.

Samaa aihetta käyvät läpi myös esimerkiksi Anette Skåhlbergin kuvakirja *Kalle med klänning* ja Jacqueline Wilsonin *Veljeni Henrietta*. Pija Lindeblaurin kirjassa *Pikku-Litti ja lempparieno (Lill-Zlatan och morbror raring, 2006)* taas kuvaillaan homojen parisuhdetta, mutta ennen kaikkea Pikku-Litin mustasukkaista suhtautumista enon uuteen miesystävään.

6. LINDEBERG, Minna:

AIMO JA UNTO

Kuvittanut Linda Bondestam; suomentanut Tittamari Marttinen. Ruotsinkielinen alkuteos: *Allan och Udo* (2011). Schildts & Söderströms, 2012.

Kuvauksia miestenvälisestä parisuhteesta on alkanut ilmestyä lastenkirjoihin, mutta usein vain sivurooleissa. *Aimo ja Unto* -kirjassa sen sijaan kuvataan nimenomaan vanhenevien miesten pitkää suhdetta ja sen ongelmakohtia. Aimon ja Unton homoseksuaalisuudesta ei tehdä numeroa, vaan suhde kuvataan kauniisti ja realistisesti. Pohjoismaiden neuvosto perusti vuonna 2012 uuden pohjoismaisen lasten- ja nuortenkirjapalkinnon, ja *Aimo ja Unto* on toinen Suomen palkintoehdokkaista.

Yhdysvalloissa on julkaistu enemmän homoutta käsitteleviä kuvakirjoja. Liberaalimpien kuluttajien suosiosta huolimatta sensuuri on iskenyt niihin ankarasti (esimerkiksi Linda De Haanin *King & King* 2002, Brian Richardsonin *And Tango Makes Three* 2005 ja Sarah S. Brennanin *Uncle Bobby's Wedding*, 2008). Yhtään näistä kirjoista ei ole käännetty suomeksi.

7. LOE, Erlend:

KURTTILA

Kuvittanut Kim Hiorthøy; suomentanut Tuula Tuuva-Hietala. Norjankielinen alkuteos: *Kurtby* (2008). WSOY, 2009.

Kirjassa Kurt perheineen lähtee lomamatkalle, mutta ajautuuikin onnettomuuden seurauksena syrjäiseen Kurttilan kylään, jota asuttaa lahkomainen pingpong-seurakunta. Seurakunnan johtava papitar uskoo Kurtin olevan uusi Messias ja pian Kurt itsekin alkaa uskoa omaan jumaluuteensa.

Erlend Loe sai Ruotsissa osakseen paljon kritiikkiä Kurttilan lanseeraamisen yhteydessä, ja kirjaa kritisoitiin myös Norjassa. 82 prosenttia Expressen-lehden kyselyyn vastanneista lukijoista piti kirjaa mauttomana. Eräs koulu jopa lähetti kaikkien oppilaiden vanhemmille kirjeen, jossa näitä varoitettiin uusimmasta Kurt-kirjasta. Suurin syy Kurttilan aiheuttamaan kohuun on se, että Kurttilan tarina perustuu löyhästi niin sanottuun Knutbyn tragediaan, joka kuohutti Ruotsia vuonna 2004. Kyseessä oli murhatapaus, jonka syylliset ja uhrin kuuluiivat samaan lahkonomaiseen uskonnolliseen yhteisöön.

8. RICHARDSON, Brian

AND TANGO MAKES THREE

Kertonut Justin Richardson ja Peter Parnell, kuvittanut Henry Cole. Simon & Schuster Books for Young Readers, 2005.

Tarina kahdesta urospingviinistä, jotka alkavat hautoa yhteistä munaa. Kirja perustuu todellisiin tapahtumiin Central Park Zoo -eläintarhassa. Ilmestyessään vuonna 2005 kirja herätti suuren kohun. Sen uskottiin muun muassa yllyttävän lapsia homouteen. Paradoksaalisesti tarinan tosipohjaisuus on yksi suurimmista syistä siihen, että erityisesti uskonnolliset fundamentalistit ovat ottaneet kirjan hampaisiinsa: sehän toteaa, että myös eläinmaailmassa esiintyy homoseksuaalista käyttäytymistä. Julkaisunsa jälkeen kirja on ollut lähes joka vuosi Yhdysvaltain kirjastoliiton kymmenen paheksutuimman kirjan listan kärjessä. Kirjaa ei ole suomennettu vielä.

Kirjailija Chris Crutcher tiivistää oivallisesti syyn kyseisen kirjan (ja muunkin lastenkirjallisuuden) sensuuriin: "*And Tango Makes Three* worries me. I'm afraid if we allow that book into our elementary schools, large numbers of those children will want to grow up to be penguins."

9. ROWLING, J.K:

HARRY POTTER JA VIISASTEN KIVI

Suomentanut Jaana Kapari. Englanninkielinen alkuteos: *Harry Potter and the Philosopher's Stone* (1997). Tammi, 1998. – Esillä 9. p. 2000

Monen mielestä voi olla yllättävää, että kulttisuosion saavuttanut *Harry Potter* -kirjasarja on Yhdysvaltain kirjastoliiton mukaan viime vuosikymmenen paheksutuin teos. Kirjasarja aiheutti suuren kohun Yhdysvalloissa, missä sitä on jopa poltettu kirjarovioilla. Sarjan kritiikki perustuu siinä esitettyyn noituuteen. Noitus kuvataan myönteisenä asiana, ja tietyt uskonnolliset tahot Yhdysvalloissa ovat pelänneet kirjan yllyttävän lapsia okkultismiin ja saatananpalvontaan.

Harry Potterin sensuroiminen herätti amerikkalaisten lasten keskuudessa niin suurta mielipahaa ja kapinointia, että kouluikäiset lapset perustivat lopulta itse Potteria puolustavan yhdistyksen. Ryhmä tunnettiin alkuun nimellä ”Muggles for Harry Potter”, ja siitä kehittyi ryhmä ja internetissä toimiva foorumi kidSPEAK. Esimerkki osoittaa, etteivät lapset ole lukijoina avuttomia vastaanottajia, joilla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa siihen, mitä kirjallisuutta heille tarjotaan ja mitä heiltä kielletään.

10. TURIN, Adela:

VAALEANPUNAINEN KARAMELLI

Adela Turin ja Nella Bosnia; suomentaneet Marketta Kulju ja Erkki Lappalainen. Italiankielinen alkuteos: *Rosa Confetto*. Nordan, (1981) (Förlaget Nordan Comunidad).

Tarinassa vaaleanpunaiset tyttönorsut koristellaan asusteilla ja he viettävät aikansa aitauksessa siinä missä harmaat poikanorsut saavat leikkiä ja olla vapaana. Vastoin odotuksia yksi norsutyttöistä ei muutu vaaleanpunaiseksi vaan pysyy harmaana. Hän päättää vapautua muiden odotuksista, riisuu vaaleanpunaisen rusetin kaulastaan ja johdattaa muutkin tytöt vapaaseen leikkiin. Siitä lähtien tyttöjä ja poikia ei juuri ole voinut erottaa toisistaan.

LÄHTEET:

EDSTRÖM, Vivi: *Astrid Lindgren: a Critical Study*. Ruotsinkielinen alkuteos: *Astrid Lindgren : vildtoring och lägereld* (1992). R&S books, 2000.

HEIKKILÄ-HALTTUNEN, Päivi: *Minttu, Jason ja Peikonhäntä: lasten kuvakirjoja kipeistä aiheista*. Avain, 2010.

HILL, Janet: "Oh! Please Mr. Tiger" kokoelmassa *Suitable for children? : Controversies in Children's Literature*. Sussex University Press, 1976.

KOHL, Herbert: *Should We Burn Babar? Essays on Children's Literature and the Power of Stories*. New Press, 1995.

LAAKSO, Maria; Lahtinen, Toni; Heikkilä-Halttunen, Päivi (toim.): *Tapion tarhoista turkistarhoille: luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2011.

PINSENT, Pat: *Children's Literature and the Politics of Equality*. David Fulton Publishers, 1997.

TERVAHARJU, Minttu: "Poliisit ovat parasta mitä tiedän raparperikiisselin jälkeen." *Kiellettyjä aiheita, paheksuttua huumoria ja karnevalistista kapinaa lastenkirjallisuudessa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopistopaino, 2012.

TUCKER, Nicholas (toim.): *Suitable for children? Controversies in Children's Literature*. Sussex University Press, 1976.

LEHTIARTIKKELIT:

"Kuvakirjassa pohditaan, kenet saa tappa" (Ansa Aarnio, Helsingin Sanomat 24.6.2013)

"Pakistanissa Vesta-Linnean äiti joutui vaihtamaan vaatteita" (Jukka Petäjä, Helsingin Sanomat 13.12.2012)

"Piiretty kuva pelottaa" (Tuomas Muraja, Turun Sanomat 1.10.2012).

"Tintti ja lastenkirjaston rasistit" (Mike Pohjola, Turun Sanomat 29.9.2012).

"Tukholman Kulttuuritalo perui Tintti-sarjakuvien kiellon" (Helsingin Sanomat, 26.9.2012).

"Lastenkirjassa uhataan itsemurhalla" (Esko Liukkonen, Iltalehti 7.9.2011).

"Miten roisi teksti sopii lastenkirjaan?" (Outi Torvinen, Aamulehti 18.4.2011).

"Tupakaksi vaan, teini hyvä!" (Ansa Aarnio, Helsingin sanomat 24.5.2010).

”Kuka ihmeen Anne Frank!” (Helsingin Sanomat, 22.7.2006)

”Nasu-possu joutui pulaan Turkissa” (Helsingin Sanomat, 19.6.2006)

”Piirospojalle puettiin pöksyt jalkaan Britanniassa.” (Eeva Eronen, Aamulehti 14.12.2004).

INTERNET-LÄHTEET:

HEIKKILÄ-HALTTUNEN, Päivi: <http://lastenkirjahylly.blogspot.fi/>

The American Library Association, viralliset kotisivut: <http://www.ala.org/>

”The Harry Potter Controversy. Harry Potter Controversy and Censorship Battles”. Elizabeth Kennedyn artikkeli internet-sivustolla About.com.
<http://childrensbooks.about.com/cs/censorship/a/banharry.htm>

”They're Burning Books Again. Harry Potter Book Burning and Other Cases of Book Burning”. Elizabeth Kennedyn artikkeli internet-sivustolla About.com.
<http://childrensbooks.about.com/cs/censorship/a/burningbooks.htm>

KidSPEAK –ryhmän virallinen kotisivu: <http://www.kidspeakonline.org/>

Just a Plant -kuvakirja: <http://www.justaplant.com/story/index.html>

http://www.huffingtonpost.com/chris-crutcher/how-they-do-it_b_915605.html

<http://www.wikipedia.org/>